

ירידת שמשון והוריו תמנתה

תמונה משנית או הטרימה לסיפורי שמשון?

ד. בין נישואי שמשון לנישואי יצחק
ה. סיכום

א. פתיחה
ב. הקשיים
ג. הפתרונות האפשריים

א. פתיחה

שמשון הוא אחד השופטים שמסופר עליהם הכי הרבה בספר שופטים. מערכת סיפורים שלמה - 4 פרקים (96 פסוקים) - עוסקת בו. סיפור מרכזי שמופיע בהקשר זה הוא סיפור ירידת שמשון והוריו לעיר הפלישתית תמנה בעקבות רצונו של שמשון לשאת אישה פלשתית (שופטים יד, א-י').

בפרק הקודם, פרק י"ג, מתוארת הבשורה על הולדת שמשון הנמסרת לאמו של שמשון ע"י מלאך. הפרק מסתיים בתיאור לידתו של שמשון: "וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שְׁמֹשׁוֹן וַיְגַדֵּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה' וַתְּחַל רוּחַ ה' לְפַעֲמוֹ בְּמַחְנֵה דָן בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֲשֶׁתָּאֵל" (יג, כד-כה). בפרק י"ד מוצג שמשון לראשונה כדמות בוגרת, אקטיבית ובעלת אישיות. על כן ניתן ללמוד מפרק זה רבות על דמותו ועל דרכי פעולתו של שמשון, ולנסות לזהות כבר בשלב זה דפוסי התנהגות, מוטיבים ומאפיינים שיופיעו או יתעצמו בהמשך.

תיאור סיפור החתונה בפרק זה נראה על פניו כתיאור צדדי שתפקידו לקדם את העלילה ולהסביר כיצד הגיע שמשון למצב שבו הוא פוגע בפלישתים. אך עיון בסיפור יגלה כי טמונים בו ניצני העניינים המרכזיים העולים במנהיגותו של שמשון כפי שהיא מתוארת בהמשך הסיפורים.

אולם, המעיינים בסיפור זה עלולים להיתקל בקשיים רבים המקשים על הבנתו וקריאתו הרציפה. ננסה בדברים להלן לעמוד על הקשיים המרכזיים.

ב. הקשיים

סיפורו של שמשון הבוגר מתחיל בסיפור החתונה, שבנוי ממספר שלבים (יד, א-י):

(א) וַיֵּרֶד שְׁמֹשׁוֹן תְּמַנְתָּה וַיֵּרָא אִשָּׁה בְּתַמְנְתָּה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים: (ב) וַיַּעַל וַיֵּגֵד לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וַיֹּאמְרוּ אִשָּׁה רְאִיתִי בְּתַמְנְתָּה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וַעֲתָה קָחוּ אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה: (ג) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ הֲאִין בְּבָנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל עַמֵּי אִשָּׁה פִי אַתָּה

הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני: (ד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא כי תאנה הוא מבקש מפלשתים ובעת ההיא פלשתים משלים בישראל: פ (ה) וירד שמשון ואביו ואמו תמנתה ויבאו עד כרמי תמנתה והנה כפיר אריות שאג לקראתו: (ו) ותצלח עליו רוח ה' וישפעהו כשסע הגדי ומאומה אין בידו ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה: (ז) וירד וידבר לאשה ותישר בעיני שמשון: (ח) וישב מימים לקחתה ויטר לראות את מפלת האריה והנה עדת דבורים בגוית האריה ודבש: (ט) וירדהו אל כפיו וילך הלוח ואכל וילך אל אביו ואל אמו ויתן להם ויאכלו ולא הגיד להם כי מגוית האריה רדה הדבש: (י) וירד אביהו אל האשה ויעש שם שמשון משתה כי בן יעשו הפחורים:

בפסוקים אלו ניתן לראות מספר קשיים בולטים:

א. לפי פסוק ה' ירדו הורי שמשון עמו תמנתה ובאו עד כרמי תמנה; ואילו לפי פסוק ו' לא היו ההורים עדים למעשה הריגת האריה ע"י שמשון: "ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה".

ב. בפסוק ז' ממשיך שמשון את דרכו מן האריה אל בית האישה ונדמה כי הוא לבדו: "וירד וידבר לאשה ותישר בעיני שמשון". העלילה אינה מובנת שכן לפי זה ההורים, שיצאו עמו לדרך על מנת לקחתה לו לאשה, לא הגיעו עמו לביתה!

ג. זמן מה לאחר מכן, בדרכו אל האישה כדי להינשא לה, רודה שמשון דבש מגוית האריה (פסוק ח). אך באופן מפתיע הוא אינו ממשיך לבית האישה, אלא לכאורה שב על עקבותיו ועולה אל אביו ואמו שנמצאים בביתם בצרעה כדי להאכילם (פסוק ט). למרבה הפלא, דבר זה גורם לאביו של שמשון לרדת עמו תמנתה אל המשתה (פסוק י), לאחר שנראה היה כי תיכנן שמשון ללכת לבדו.

ד. פסוק י נראה קטוע וחסר ולא ברור כלל מהו תפקידו של האב בכתוב: "וירד אביוהו אל האשה ויעש שם שמשון משתה...".

ג. הפתרונות האפשריים

יש לשים לב, שבפסוקים ה-י מתוארת שתי ירידות לתמנה. נראה כי פסוקים ה-ז מתארים את ה'אירוסין' - הירידה על מנת לסגור את תנאי החתונה (בין הורי החתן להורי הכלה). לעומת זאת, פסוקים ח-י, המתרחשים לאחר זמן המוגדר 'מים'¹,

1 הפירוש המקובל לפרק זמן זה הוא שנה (ראו בראשית כד, נה; במדבר ט, כב; שמואל א' כז, ז), אך ייתכן שכאן מדובר על כמה חודשים. בכל אופן, המעשה הזה מתרחש בנפרד ולאחר זמן מהפסוקים הקודמים.

מתארים את הירידה לחתונה עצמה.²

1. הירידה הראשונה תמנתה - לשם אירוסין (פסוקים ה-ז)

הירידה הראשונה פותחת בפסוק ה': "וַיֵּרֶד שְׁמֹשׁוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ תִּמְנַתָּה וַיָּבֹאוּ עַד פְּרָמִי תִּמְנַתָּה וְהָנָה כְּפִיר אַרְיֹת שְׂאֵג לְקָרְאָתוֹ" (יד, ה). כאן מפורש כי אביו ואמו של שמשון ירדו יחד אתו לתמנה. אלא שבשלב מסוים דרכיהם נפרדו, והם לא היו עמו ולא ראו את כפיר האריות השואג 'לקראתו' של שמשון.³

להיפרדות זו הוצעו כמה הסברים:

הפתרון המקובל הוא פירוש המלבי"ם (פסוק ה'): "כפי הנראה היו אז ימי ביכורי ענבים ובבואם במשעול הכרמים עקם שמשון את הדרך כענין סחור סחור אומרים לנוזרא לכרמא לא תיקרב.⁴ ובהיותו יחיד 'והנה כפיר אריות'."

פתרון אחר הציע הרד"ק (פסוק ה'): "אולי הוא הולך בדרך לפני אביו ואמו מרחוק והכפיר בא לקראתו ואביו ואמו לא ראוהו וזה שאמר 'ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה'."

אלא שעל פירושים אלו נשאלת השאלה: מדוע בהמשך הסיפור, לאחר הריגת האריה, הורי שמשון אינם מופיעים עוד? הייתכן שלאחר שביקש מהוריו שיבואו עמו, הלך שמשון לבסוף לבדו אל בית האישה התמנית: "וַיֵּרֶד וַיְדַבֵּר לְאִשָּׁה וַתִּישֶׁר בְּעֵינָיו שְׁמֹשׁוֹן" (יד, ז)?!

פרופ' יהודה אליצור (דעת מקרא שופטים עמ' קמב) הציע הסבר אחר. לטענתו, שמשון והוריו הלכו יחד עד כרמי תמנתה ושם נפרדו. הוריו הלכו אל בית הנערה על מנת לדבר עם הוריה, ושמשון המתין בכרמים מחוץ לעיר, "כי לא נהגו הבחורים להפגש עם ארוסותיהם טרם נגמר העניין בידי הוריהם". או אז התרחשה פרשת האריה, ושמשון לא סיפר עליה להוריו, אשר שבו אליו לאחר שדיברו עם הורי הנערה וקיבלו את הסכמתם. לאחר שדיברו הורי שמשון עם הורי הנערה הותר לשמשון לבוא אל בית הנערה, ואכן, הוא ירד מן הכרמים אל העיר, דיבר אל האישה ונוכח לדעת שהיא אכן אישה כלבבו - "וַיֵּרֶד וַיְדַבֵּר לְאִשָּׁה וַתִּישֶׁר בְּעֵינָיו שְׁמֹשׁוֹן" (פסוק ז).

2 כפירוש האברבנאל, המצודות דוד, ההואיל משה ועוד.

3 שהרי נאמר שהוא לא סיפר על כך להוריו (פסוק ו) - משמע מכאן שהם לא ידעו על כך ולא היו עמו.

4 המלבי"ם מצטט כאן את דברי הגמרא (שבת יג, א) לפיהם אומרים לנוזיר להתרחק מהכרם כדי שלא יגיע למצב שבו הוא יאכל מהענבים שבו.

הסבר זה פותר את השאלה שהעלנו, אך דורש השלמת פערים רחבה והוספת פרטים שאינם נמסרים בכתוב. בעיה נוספת עולה מניסוחו של פסוק ז' הנראה מעט תמוה: "וַיֵּרֶד וַיְדַבֵּר לְאִשָּׁה וַתִּישַׁר בְּעֵינֵי שְׁמֶשׁוֹן". אם הפסוק מדבר רק על שמשון, היינו מצפים לניסוח בהיר יותר לגבי זהות היורד והמדבר אל האישה, כדוגמת "וירד שמשון וידבר לאשה ותישר בעיניו". לחילופין, אם ברור הדבר שהפסוק עוסק בשמשון, מדוע יש צורך להזכירו בסוף המשפט?

בעקבות קושיות אלו, ניתן להציע פתרון בכיוון ספרותי להיעלמותם של הורי שמשון בסיפור. במישור המעשי אין ספק שהורי שמשון ירדו עמו אל תמנה, שכן על פי פסוק ב' שמשון היה זקוק להוריו על מנת שיקחו עבורו את האישה. ממקורות שונים בתנ"ך עולה שכך היה המנהג בימי קדם (גם ביחס לגברים ולא רק לנשים),⁵ ועל כן קשה לומר שההורים לא הגיעו עמו לבית האישה כדי לדבר עמה ועם הוריה ולסגור את תנאי החתונה. גם בירידה השנייה שעניינה החתונה עצמה, ירד אביו של שמשון אל המשתה, כפי שמפורש בכתובים (יד, ט).

אם כן, מסתבר שהשאלה היא ביסודה ספרותית,⁶ שהרי בפועל יש להניח שהוריו של שמשון היו נוכחים בשתי הירידות לתמנה - באירוסין ובחתונה. ואם כך, יש לשאול: מדוע לעיתים הם אינם מוזכרים בפסוקים ונוצרת התחושה שמשמשון פועל ונמצא לבדו?

לענ"ד מטרת ההשמטה היא להדגיש את העובדה שעל אף נוכחותם הפיזית של ההורים, הימצאותם לצדו של שמשון הינה חסרת כל השפעה ומשמעות עד שהיא 'מתבטלת', והכתוב אינו מונה אותם ואינו מתייחס לנוכחותם. שמשון אינו שומע בקול הוריו ואינו מתחשב בדעתם, אלא עושה רק את 'הישר בעיניו', ואם כך נוכחותם אינה משמעותית.

יש לציין שהפער בין שמשון להוריו התגלה כבר בתחילת הסיפור כשביקש את עזרתם בלקיחת האישה (פסוק ב). על אף התנגדות הוריו, נותר שמשון בעמדתו (פסוק ג), וההורים נאלצו בעל כרחם ללכת עמו ולדבר עם משפחת האישה.

שמשון, אם כן, פועל על פי רצונו הבלעדי וההורים אינם משפיעים כלל על התפתחות האירועים. בהתאם למגמה זו מודגש בפסוקים פעמיים כי שמשון אינו מספר להוריו

5 ראו: בראשית כד; שם לד, ד; שופטים יב, ט.

6 במקרים רבים הניסוח מתמקד באדם ההולך בדרך אך בפועל הלכו עמו אנשים נוספים. כך לדוגמה בבראשית (יב, יא) מתוארת ירידת אברהם למצרים "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרָיִם לְגֹר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ", אף שבפועל ברור הדבר שירדו עמו שרה ולוט (שם יג, א).

את המתרחש בחייו (יד, ו: ט).

בכיוון זה ניתן להציע הסבר אחר לפסוק ז: "וַיֵּרֶד וַיְדַבֵּר לְאִשָּׁה וַתִּישֶׁר בְּעֵינֵי שְׁמֹשׁוֹן". לענ"ד המילים "וַיֵּרֶד וַיְדַבֵּר לְאִשָּׁה" אינן מתייחסות רק לשמשון, אלא גם אל אביו ואמו שבוודאי ירדו עמו, כפי שהערנו לעיל. שימוש בלשון היחיד ("וירד") לתיאור שמשון והוריו מצוי בסיפורנו גם בפסוק ה'. נראה אם כן שלאחר הריגת האריה המשיכו יחד שמשון והוריו בדרך תמנתה אל בית האישה כדי לסגור את ענייני החתונה,⁷ כפי המקובל. אולם, ההורים לא מופיעים במפורש בכתוב כי אין לנוכחותם משמעות כלל. חציו השני של הפסוק - "וַתִּישֶׁר בְּעֵינֵי שְׁמֹשׁוֹן" - מלמד כי האישה ישרה בעיני שמשון, ומכלל הן אתה למד שלא ישרה בעיני הוריו. זאת בדומה לפירוש האברבנאל: "ואפשר שיחזור לאבי שמשון, יאמר שירד אביו ודבר אל האישה, ושהאשה ישרה בעיני שמשון ולא בעיני אביו".⁸ כפי שראינו עד כה, אין הדבר משפיע כלל על שמשון שבניגוד לרצון הוריו נשאר איתן בדעתו לשאת את האישה הפלישתית.

2. הירידה השנייה תמנתה - לשם נישואין (פסוקים ח-י)

הפסוקים מתארים את הירידה השנייה (יד, ח-ט):

וַיֵּשֶׁב מֵיָמִים לְקַחְתָּהּ וַיִּסַּר לְרְאוֹת אֶת מַפְלַת הָאָרִיָּה וְהִנֵּה עֲדַת דְּבוּרִים בְּגוּיַת הָאָרִיָּה וּדְבַשׁ: וַיִּרְדְּהוּ אֶל כַּפְּיוֹ וַיִּלְךְ הַלֹּחַ וַאֲכַל וַיִּלְךְ אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ וַיִּתֵּן לָהֶם וַיֵּאכְלוּ וְלֹא הִגִּיד לָהֶם כִּי מְגוּיַת הָאָרִיָּה רָדָה הַדְּבַשׁ.

מפסוקים אלו משתמע, לכאורה, שמשון יצא לתמנתה לבדו ('וישב' - לשון יחיד). אם כן, מתעוררת השאלה: מתי נתן שמשון להוריו לאכול מהדבש?

לכך הוצעו כמה הסברים.⁹ ניתן להציע שמשון הלך לבדו למסיבת הנישואין, וכאשר מצא את הדבש חזר לבית הוריו שבצרעה, ושם טעמו מן הדבש. אולם קשה להניח שמשון שינה את תוכניתו המקורית ועלה חזרה לבית הוריו במסע לא קצר, רק על מנת שיטעמו מן הדבש כשאינן הוא מספר מהיכן הוא.¹⁰ כמו כן, אם שמשון הסתפק בירידה עצמאית, אין זה ברור מדוע אירוע זה גרם לאביו (ואולי לאמו) של שמשון

7 והרי גם נאמר שמשון לא סיפר להוריו על האריה (פסוק ו) ומשמעות הדבר שמשון נפגש עם הוריו אך הוא בחר שלא לשתפם.

8 כך סבר גם אליהו עסיס, שופטים - בין כיבוש למלוכה, עמ' 554.

9 על ההסברים השונים ראו עסיס (לעיל הערה 8), עמ' 557.

10 מה גם, שאז אולי לשון הפסוק לא היתה צריכה להיות "וַיִּלְךְ אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ" אלא 'ויעל', שהרי הוא עולה את בית הוריו בצרעה הגבוהה יותר מתמנה, וכפי שההליכה מבית הוריו לתמנה מכונה 'ירידה' (פסוק א, ה).

לרדת אתו בעקבות זאת לתמנתה, כפי שכתוב בפסוק י': "וַיֵּרֶד אָבִיהוּ אֶל הָאִשָּׁה". קשיים אלו יכולים אולי להיפתר, אך דרושה לשם כך השלמת פערים רבה.

מסתבר יותר להציע כיוון אחר. בהמשך לטענתנו, המילים "וַיֵּשֶׁב מִיָּמִים לְקַחְתָּהּ" (פסוק ה') אינן מדברות רק על שמשון אלא גם על הוריו, שירדו עמו תמנתה למסיבת הנישואין, כפי שירדו יחד בפעם הראשונה, אלא ששוב הכתוב לא מזכירם במפורש כי נוכחותם חסרת משמעות. כמו אז גם עתה, נפרדו ההורים משמשון בהגיעם לכרמי תמנתה, ושמשון הלך לבדו לבדוק את גוויית הארי. לאחר שנפגשו נתן להם לאכול מהדבש אך לא סיפר להם על מקורו, והם המשיכו יחדיו בדרכם לתמנתה - כמתואר בפסוק י'¹¹.

11 בפסוק י' מופיע רק האב ולא האם. ניתן לשים לב כי גם בין ההורים, שנעלמו מן הסיפור, אין שוויון מוחלט, ואמו של שמשון נעדרת עוד יותר מן האב.

ייתכן שמשמעות תופעה זו תימצא בפרק הקודם (י"ג), בו מתוארים הורי שמשון באופן נרחב וחריג למדי (דבר שלא מצינו אצל אף שופט אחר בספר). לאורך פרק י"ג ניתן לשים לב לפער בין דמותו של אביו של שמשון מנוח לדמות אשתו, ועליונותה של האישה על בעלה ניכרת לאורך הסיפור כולו. המלאך המבשר על לידת הבן מתגלה (פעמיים) אל האישה והיא מכירה מיד בהתגלותו, בעוד שבעלה אינו מכיר בהתגלות המלאך ולא מבין במי מדובר. גם כאשר לבסוף מבין מנוח כי מלאך ה' עמד מולם (יג, כא) - הוא חושש למותם, והאישה בחוכמתה מרגיעה אותו. כמו כן, המידע בדבר ייעודו של שמשון - "וְהוּא יַחַל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים" (יג, ה), אשר נמסר לאישה על ידי המלאך, מוסתר ממנוח (הן על ידי האישה והן על ידי המלאך בהתגלותו השנייה).

בפרק י"ד, לעומת זאת, ניתן להבחין ביחס שונה בין ההורים. בעוד שבפרק י"ג חוסר ההבנה והידיעה מתקיים אצל מנוח בלבד, ואילו האישה יודעת כבר מתחילת הסיפור כי מלאך ה' מתגלה אליה, הרי שבפרק י"ד נדמה כי המצב אינו כך, וחוסר הידיעה מאפיין את מנוח ואשתו כאחד. ניתן לראות זאת במספר מוקדים בפרק. לאחר בקשתו של שמשון מהוריו לשאת את האישה התמנית, מופיע הפסוק הבא: "וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה' הֵיאֵף תֵּאָנֶה הוּא מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים" (יד, ד). פסוק זה נדמה כחוזר אל הפרק הקודם, בו נאמר: "לֹא יָדַע מְנוּחַ כִּי מְלָאֲךָ ה' הוּא" (יג, טז). ההבדל בולט - בשונה מפרק י"ג, בפרק י"ד שווים האיש והאישה בחוסר ידיעתם.

בנוסף, בעוד שפרק י"ג מוסתרים ממנוח פרטים, הן ע"י אשתו בתיאורה את התגלות המלאך (הראשונה) אליה, והן בדברי המלאך אל מנוח בהתגלותו השנייה; בפרק י"ד, לעומת זאת, מוסתרים הפרטים גם מהאשה, כאשר שמשון אינו מספר להוריו (פעמיים) את המתרחש: "וְלֹא הִגִּיד לְאָבִיו וְלְאִמּוֹ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה" (יד, ו); "וְלֹא הִגִּיד לָהֶם כִּי מְגוּרֵית הָאֲרָבָה רָדָה הַדְּבִשׁ" (יד, ט). נראה, כי ניתן להבין מכך כי עליונות האישה המשתקפת מסיפור הלידה בפרק י"ג אינה באה להכריז על יתרונה על פני מנוח בעלה ולהאדירה, ותפקידה הוא אחר. מגמת סיפור הלידה הינה להציג את חולשתם של האישה ושל האיש, את חוסר זכותם לפקידה. חולשתו של מנוח מובלטת יותר - כי אצלו בולט יותר שהוא אינו זכאי לילד ולהתגלות המלאך, אך הסיפור אינו חיובי גם

כאמור, הורי שמשון נמצאים ונוכחים בשתי הירידות לתמנה, אך הם נעלמים ונבלעים בסיפור מכיוון שנוכחותם איננה משפיעה כלל, שכן בנם שמשון הוא מקבל ההחלטות הבלעדי.¹²

יתכן שיש בהבנה זו הסבר למבנה הספרותי של היחידה, הכולל מבנה ניגודי (מבנה מסורג)¹³ הממחיש את הפער בין שמשון להוריו:

הורי שמשון ושמשון	שמשון לבדו
(ה) וַיֵּרֶד שְׁמֶשׁוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ תַּמְנָתָה וַיָּבֵאוּ עַד כְּרַמֵּי תַּמְנָתָה	וְהִנֵּה כְּפִיר אַרְיֹת שֹׁאֵג לְקִרְאָתוֹ:
(ז) וַיֵּרֶד וַיִּדְבֹּר לְאִשָּׁה	וַתִּישַׁר בְּעֵינָי שְׁמֶשׁוֹן:
(י) וַיֵּרֶד אָבִיהוּ אֶל-הָאִשָּׁה	וַיַּעַשׂ שָׁם שְׁמֶשׁוֹן מְשֶׁתָּה

על פי מבנה זה החלק הראשון של פסוקים ה', ז' ו-י' מתייחס להוריו של שמשון ולשמשון ואילו החלק השני של פסוקים אלו מייצג את פעולותיו של שמשון לבדו. המבנה ממחיש את הפער בין שמשון להוריו. ההורים מבצעים את הפעולה הטכנית הבסיסית של הירידה אל בית האישה (אך לא מעבר), בעוד שלשמשון מיוחסות פעולות רבות משמעות כבחירת האישה ועשיית משתה המבטאות את יחסו החיובי לחתונה.

כלפי האישה. המוקד אינו בהדגשת יתרונה של האישה, אלא בהבלטת חסרונו של מנוח. קריאה כזו של סיפור הלידה הציע עסיס (לעיל הערה 8), עמ' 526-528. ייתכן כי תפקיד נוסף להדגשת עליונות האישה הוא הטרמה לסיפורי שמשון הבאים. בסיפורים הבאים ניתן לראות את כוחן של הנשים מתבטא מול שמשון, והן מצליחות לגרום לו לפעול למענן כנגד רצונו וטובתו. כך מפתה האישה התמנית את שמשון לגלות את את התשובה לחידתו (י, טז-יז), ובהמשך הסיפורים גורמת דלילה לשמשון לספר לה את סוד נזירותו (טז, טז-יז), מה שמוביל לבסוף למותו. יתכן כי היחס בין ההורים בסיפור הלידה בא אפוא על מנת להוות הקדמה והטרמה לכוחן של הנשים בהמשך סיפורי שמשון. אך אין מגמתו להאדרת אם שמשון עצמה, אשר לא תופיע עוד בהמשך הסיפורים, ואכמ"ל.

12 כבר כאשר נפרדו ההורים משמשון בירידה הראשונה (פסוק ה'), הכתוב לא מתאר את ההיפרדות אלא מתגלה באופן פתאומי כי ההורים אינם נמצאים עם שמשון ואינם חלק מהתרחשות האירועים. ממילא עולה שאלת מקומם של ההורים בסיפור.

13 אחת הדוגמאות הבולטות למבנה כזה נמצאת בשמואל א' (יח, א-ה), שם מגידיים הפסוקים בין יחסו האוהד של יהונתן לדוד (ובהמשך יחסם של העם ועבדי שאול אליו), לבין יחסו הקורקטי של שאול לגיבור החדש.

המעבר החד (כל פעם באמצע פסוק) בין תיאור פעולת ההורים לפעולתו של שמשון מבליט את הפער ביניהם, ומכך ניתן ללמוד על ההתנגדות וחוסר ההתלהבות של ההורים מנישואי שמשון לפלשתית. כאמור, בפועל התנגדות זו חסרת משמעות כיוון שההורים נאלצים ללכת אחר שמשון ולמלא את רצונו.

בכך ניתן לראות ביקורת קשה על שמשון, אשר איננו שומע בקול אביו ובקול אמו, המייצגים את הגישה הראויה להיבדל מן הפלשתים. הוא פועל על פי רצונו ושיקול דעתו בלבד, ו"דעת החברה והסכמתה היתה חשובה בעיניו כקליפת השום"¹⁴, כפי שניתן לראות ביתר שאת בהמשך סיפורי שמשון.

ביקורת זו מתעצמת כיוון שמדובר באדם שנבחר להושיע את העם מהפלשתים עצמם, וייתכן שבאה ללמד על אותו הדור כולו שאין בו מושיע ראוי.

בנוסף, נראה כי דבר זה בא להדגיש את המסר שייאמר באופן מפורש בשני הסיפורים הבאים בספר שופטים - פסל מיכה ופילגש בגבעה - "בַּיָּמִים הֵהֵם אִין מְלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה" (יז, ו; כא, כה). ניתן למצוא לכך רמז בדברי שמשון לאביו על האישה "אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יִשְׂרָה בְּעֵינָי" (יד, א). שמשון מסמל כאן דרך פעולת האדם על יד התחשבות רק ברצונו ובשיקול דעתו, ולא על פי שיקולים ראויים.

ד. בין נישואי שמשון לנישואי יצחק

הביקורת על שמשון ניכרת גם בהשוואה לסיפור נישואי יצחק (בראשית פרק כ"ד). בין סיפורים אלו אין דמיון לשוני רב, אך בכל זאת ישנם קווי דמיון משמעותיים וייחודיים:

א. בשני הסיפורים ההורים אחראיים על לקיחת אישה לבנם. אברהם מצווה את עבדו "וְלִקְחַת אִשָּׁה לְבְנִי לְיִצְחָק" (בראשית כד, ד), ושמשון אומר להוריו: "וְעַתָּה קַחוּ אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה" (שופטים יד, ב).

ב. בשתי הפעמים, ניתן סיוע אלוקי לאיש הבא לקחת את האישה. לאחר שהעבד מבקש מה' שיעשה עמו חסד, הוא זוכה לכך שרבקה, קרובת משפחתו של אברהם, יוצאת לשאוב. גם לשמשון נעשה נס בכך שצולחת עליו רוח ה' והוא הורג את האריה שנקרה בדרכו. ההפתעה בהתפתחות העלילה בשני הסיפורים מתבטאת במילה 'והנה': "וְהִנֵּה רַבְּקָה יֹצֵאת אִשָּׁר יְלֵדָה לְבְתוּאֵל בֶּן מְלֶכָה אִשָּׁת נְחוּר אָחִי אַבְרָהָם וְכַדָּה עַל שְׂכָמָה" (בראשית כד, יב-טו). ואצל שמשון: "וְהִנֵּה כְּפִיר אַרְיֹת שֶׁאֵג לְקָרְאתוֹ. וַתְּצַלַח עָלָיו רוּחַ ה' וַיִּשְׁפְּעוּהוּ כְּשֶׁסַע הַגְּדִי וּמְאוּמָה אִין בְּיָדוֹ" (שופטים יד, ה-ו).

ג. הן בנישואי יצחק והן בנישואי שמשון, פרק זמן האירוסין, שבו נשארת הנערה בבית הוריה, מכונה 'מים' (בראשית כד, נה; שופטים יד, ח).

ד. בשני המקרים, הנישואין מיוחסים לתוכנית א-לוהית. בבראשית אומרים לבן ובתואל "מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב" (בראשית כד, ג), ובסיפור שמשון נאמר "ואביו ואמו לא ידעו פי מה' היא פי תאנה הוא מבקש מפלשתים" (שופטים יד, ד). בקשר בין פסוקים אלו הבחינו חז"ל: "הכי אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש. מן התורה - דכתיב ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר, מן הנביאים - דכתיב ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא. מן הכתובים - דכתיב בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת" (מועד קטן יח, ב).

הזיקה בין הסיפורים מתעצמת לאור נקודות ניגוד ביניהם:

בשני הסיפורים עולה שאלת הזהות האתנית של האישה ושאלת ההתבוללות. אך בעוד שאברהם מדגיש לעבדו שלא לקחת ליצחק אישה מן הכנענים, אלא מארצו וממולדתו - "לא תקח אשה לבני מפנות הפנעני אשר אנכי יושב בקרב" (בראשית כד, ג), הרי שמשון לוקח אישה פלישתית, למרות מחאתם של הוריו "האין פננות אחיך ובכל עמי אשה כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים" (שופטים יד, ג).

בנוסף, ניתן לשים לב כי בכל סיפור יש דמות שדוחפת לנישואין וכנגדה דמות פאסיבית. אך גם כאן ניתן לראות ניגוד. בנישואי יצחק, אברהם, האב - הוא הקובע את תנאי הנישואין ועל פיו ישק דבר (אף שאינו נוכח פיזית בבחירת האישה) ובנו יצחק לא מעורב כלל בבחירת אשתו. לעומתו, הורי שמשון אינם קובעים דבר (על אף נוכחותם הפיזית בתהליך הנישואין), ושמשון - הבן, הוא מקבל ההחלטות הבלעדי.

הבדל נוסף הוא בנושא יציאת הבן מארץ. אברהם מתעקש ועומד על כך שיצחק בנו לא יצא אל ארץ מולדתו - "השומר לך פן תשיב את בני שמה" (בראשית כד, ו); ואילו שמשון יורד פעם אחר פעם אל ארץ הפלשתים (שופטים יד, א; ה; ח; טז, א).

לסיכומו של דבר, חששותיו של אברהם ביחס ליצחק - בעקבותיהם הוא מקפיד שהאישה תהיה ממולדתו ושיצחק לא יצא מן הארץ להביאה - מתגשמים באופן מדויק להפליא אצל שמשון העוזב את ביתו לטובת אישה שאינה מזרע ישראל. דבר זה מחדד את הביקורת על שמשון בסיפורנו - על כך שאינו שומר על זהות נבדלת מעמי הארץ ואינו שומע בקול הוריו, ואת הפער הגדול בין ההתנהלות בסיפור זה להתנהלות התקנית והחיובית המשתקפת מסיפור נישואי יצחק.

ה. סיכום

במאמר ראינו כי סיפור ירידת שמשון והוריו תמנתה כולל מספר קשיים ומהלך האירועים של הסיפור אינו ברור, וסקרנו מספר פתרונות לקשיים אלו. לאחר מכן ניסינו להציע פתרון לפיו חוסר הבהירות בסיפור הינו מכון, והוא בא להמחיש תופעה משמעותית - הפער בין שמשון לבין הוריו, חוסר הקשבתו וביטול דעתם, עד שנוכחותם מתפוגגת בתיאור האירועים ופעולתו ללא כל משמעות לנוכחותם.

לפתרון זה ישנן משמעותיות רבות לגבי מערכת סיפורי שמשון בכללה (פרקים יד-טז), שכן זהו הסיפור הראשון בו מופיע שמשון כאדם בוגר, וכך מוצגת דמותו לראשונה. ואכן, ניתן לראות לאורך הסיפורים שהתנהלות זו מאפיינת את שמשון ומתעצמת גם בהמשך דרכו.